

Навчальна програма «Правознавство. 9 клас. НУШ»

Розроблено

на основі модельної навчальної програми «Правознавство. 9 Клас»

Автори: Наровлянський О. Д., Пузіков Д. О.

2025 р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з правознавства спрямована на реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для всіх освітніх галузей — мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформативної, соціальної, здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької.

Метою курсу є формування в учнів базових правових знань і практичних умінь, а також здатності інтегрувати ці знання з іншими навчальними дисциплінами – історією, географією, економікою тощо – для ефективного розв'язання життєвих ситуацій на основі норм чинного українського законодавства. Курс формує компетентності, необхідні для подальшого вивчення відповідних навчальних предметів у закладах вищої освіти та в повсякденному житті. Зміст модельної навчальної програми розроблено з урахуванням вікових, загальнонавчальних і психологічних особливостей учнів. Зміст навчальних занять і методи роботи сприятимуть формуванню в учнів умінь аналізувати життєві ситуації, ініціативності, спроможності використовувати існуючі правові можливості та реалізовувати власні ідеї; здатності до активної участі в житті суспільства, умінь розв'язувати проблеми на основі норм права; готовності брати відповідальність за прийняті рішення, активно брати участь у правозахисній діяльності тощо.

Завдання курсу:

- оволодіння вміннями досліджувати й аналізувати правові проблеми, що виникають у суспільстві;
- формування основи знань про державу, право та правову систему України;
- оволодіння знаннями щодо встановлення наявності правовідносин і правопорушень;
- формування вмінь визначати власні трудові, сімейні та цивільні права й обов'язки;
- ознайомлення з механізмами реалізації та захисту прав дитини, а також

існуючими правовими можливостями.

Основними очікуваними результатами курсу є:

- сформованість дослідницької і навчальної компетенцій — важливих складників ключових компетентностей у галузі права;
- розвиток критичного мислення;
- розвиток медіаграмотності;
- набуття навичок роботи з інформацією про систему права та законодавство України.

Завдання курсу реалізуються на основі запровадження в навчання різноманітних методів і систематичного вирішування різноманітних наукових і навчально-життєвих проблем. Під час цієї діяльності учні опановують відповідні знання та вміння, що в майбутньому надасть їм змогу використовувати набуті компетентності в реальному житті.

Навчальна програма курсу реалізує компетентнісний, дослідницький, діяльнісний, проблемно-ситуативний, особистісно орієнтований, рефлексивний та інші підходи до навчання і сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей, зокрема:

- ✓ вільного володіння державною мовою та здатності спілкуватися іноземними мовами — уміння ініціювати усну, письмову й онлайн-взаємодію державною та іноземною мовами для розвитку ідеї та її реалізації; презентувати власну ідею та ініціативи зрозуміло, грамотно, з використанням доцільних виражальних засобів;
- ✓ використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень; описувати державною та іноземними мовами власні вміння і компетентності щодо своїх прав та обов'язків, їхньої реалізації в повсякденному житті тощо;
- ✓ обговорювати й приймати правомірні рішення для вирішення різноманітних життєвих ситуацій;
- ✓ використовувати правові документи;
- ✓ готовність брати відповідальність за себе й інших осіб, відповідальне ставлення до мовленнєвого вчинку, розуміння ролі комунікативних умінь, читацького досвіду для успішної самореалізації, зокрема в процесі участі в різноманітних правовідносинах, усвідомлення важливості володіння державною мовою та спілкування іноземними мовами для реалізації та захисту прав, участі в правовідносинах;
- ✓ математичної компетентності — уміння генерувати нові ідеї, аналізувати, ухвалювати оптимальні рішення, розв'язувати життєві проблеми, відстоювати свою позицію, дискутувати, використовувати різні стратегії, шукати оптимальні способи розв'язання проблемних правових ситуацій із використанням математичних методів,

планувати й організовувати діяльність для досягнення поставлених завдань; ставлення: відповідальність та ініціативність, упевненість у собі;

✓ інформаційно-комунікаційної компетентності — уміння планувати власну та групову діяльність для проєктування і створення інформаційного продукту, ідентифікувати можливості цифрових технологій і пристроїв для пошуку нормативних актів, іншої правової інформації, оцінювати та враховувати власні сильні й слабкі сторони в груповій та особистій діяльності, визначати можливі варіанти розв'язання правових проблем і перевіряти результати за допомогою засобів цифрових технологій і пристроїв, дотримуватися законодавства щодо авторського права в інформаційній діяльності, визначати правові процеси й відносини, пов'язані з інформатикою та інформаційними технологіями, використовувати цифрові технології, зокрема можливості штучного інтелекту, для розв'язання правових задач, проблемних правових ситуацій; ставлення: відповідальність за власну діяльність і результати роботи

над спільним проєктом щодо створення інформаційного продукту у сфері права, толерантність щодо інших членів групи, сприйняття помилок як поштовху для вдосконалення інформаційного продукту та власного розвитку, виявлення лідерства, ініціативності під час провадження інформаційної діяльності, прагнення до високих стандартів власної і групової діяльності під час створення інформаційного продукту, зважений підхід до оцінювання власної діяльності, що формує цифрову репутацію, повага до приватної інформації інших осіб, зокрема персональних даних;

✓ компетентності в галузі природничих наук, техніки та технологій — прогнозувати вплив природничих наук на розвиток права, зокрема формування нових галузей, підгалузей та інститутів унаслідок розвитку техніки й технологій, пояснювати значення законодавства у сфері природоохоронної діяльності, забезпечення власного здоров'я і життя тощо; ставлення: виявлення конструктивної активності, відповідальність за прийняття виважених рішень під час власної і групової діяльності, усвідомлення значення набутих компетентностей для успішної самореалізації, усвідомлення залежності добробуту й фінансового успіху від рівня оволодіння здобутками сучасної науки та техніки;

✓ ініціативності та підприємливості — уміння генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення, використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності з метою вибору найкращого правового рішення, аргументувати й захищати свою позицію, використовуючи норми права, дискутувати, застосовувати різні стратегії, шукаючи оптимальні способи розв'язання життєвого завдання на основі правових норм; ставлення: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі, позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших;

✓ інноваційності — уміння проєктувати власну професійну діяльність

відповідно до своїх здібностей, переваг і недоліків з урахуванням правових можливостей та обмежень; творчо мислити, генерувати нові ідеї та ініціативи, утілювати їх у життя для покращення власного добробуту, розвитку суспільства й держави, формулювати мету та завдання, розробляти плани для їхнього досягнення, прогнозувати й мінімізувати ризики, що визначені нормами права, приймати рішення та оцінювати їхню ефективність, застосовувати правові знання в повсякденному житті; ставлення: виявлення ініціативності, відкритості до нових ідей, упевненості й рішучості під час реалізації власних ідей, визнання своїх талантів, здібностей, умінь і демонстрація їх у праці й творчості, відповідальність за кінцевий результат власної та групової діяльності, усвідомлення ролі права як одного з найважливіших факторів, що визначають життя суспільства;

✓ навчання впродовж життя — уміння відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення визначеної мети, аналізувати, контролювати, коригувати й оцінювати результати своєї навчальної діяльності, доводити правильність власного судження або визнавати помилковість; ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб і цінності нових знань і вмінь, що відповідають сьогоденню, розуміння важливості вчитися впродовж життя, постійно слідкувати за змінами законодавства, прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності;

✓ громадянської та соціальної компетентностей — уміння використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій, брати до уваги зміни в історії і суспільстві та їхній вплив на розвиток держави й права, оцінювати їхні ризики та переваги для власного життя і життя спільноти, виявляти інтереси різних спільнот / груп і шукати способи їхнього узгодження для вирішення проблем на основі чинного законодавства, планувати, організовувати, реалізовувати індивідуальні чи командні проєкти, оцінювати їхню ефективність, представляти результати, визначати взаємний вплив права та суспільного життя, пояснювати спосіб організації діяльності органів та інститутів держави, громадянського суспільства; ставлення: готовність використовувати досвід історії для самопізнання та досягнення мети побудови незалежної правової демократичної держави, зважене прийняття рішень на основі досвіду минулого та сучасного соціального життя, здатність брати на себе відповідальність за результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей, усвідомлення економічних і соціальних можливостей та викликів, з якими стикається суспільство, здатність приймати правомірні рішення з урахуванням можливих ризиків;

✓ екологічної компетентності й здорового життя — уміння визначати власні слабкі й сильні сторони для проєктування майбутньої професійної діяльності та власного добробуту, діяти відповідно до норм права в різних життєвих, зокрема й непередбачуваних, ситуаціях, визначати мету та досягати її, прогнозувати й оцінювати ризики прийняття рішень, критично мислити, ініціювати й реалізовувати соціальні проєкти, що мають культурну, комерційну або суспільну цінність з урахуванням вимог

права, розуміти законодавче підґрунтя процесів особистого та суспільного життя (права й обов'язки, захист прав споживачів, реалізація трудових, сімейних, цивільних та інших прав тощо); ставлення: усвідомлення важливості володіння знаннями з права для успішного розвитку й організації власного життя.

Структура програми

Тема 1. Основи теорії права і держави
Тема 2. Забезпечення прав людини — основна мета діяльності держави. Право у вашому житті

№	Очікувані результати навчання	Тема уроку	Види діяльності
Тема 1. Основи теорії права і держави			
1	Учень/учениця Описує соціальні норми та право як особливий вид соціальних норм, правовідносини й правопорушення; порівнює види соціальних норм і визначає відмінності права від інших видів соціальних норм; визначає наявність правопорушення в запропонованих ситуаціях; установлює взаємозв'язок між поведінкою людини та її юридичними наслідками; демонструє знання перебігу основних подій, явищ, процесів розвитку держави та права в часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1]; укладає синхроністичну таблицю, наводить	Вступ до курсу "Правознавство". Соціальні передумови права. Мораль і релігія. Людина як найвища соціальна цінність.	Аналіз нормативних актів і юридичних ситуацій, ролі держави в житті людини. Складання порівняльної таблиці «Види юридичної відповідальності», «Держава та додержавне суспільство» тощо. Практичне заняття «Юридична відповідальність неповнолітніх». Робота в групах з аналізу юридичних ситуацій
2		Передумови виникнення держави. Поняття й ознаки держави. Державна влада.	
3		Форми держави.	
4		Функції держави. Соціальне призначення держави.	
5		Правовідносини	
6		Правопорушення	
7		Юридична відповідальність	
8		Урок узагальнення та тематичного контролю	

приклади спільного та відмінного в історичних подіях, явищах і процесах, пов'язаних із розвитком держави та права [9 ГІО 1.1.3-1]; пояснює на прикладах відмінності між суспільними системами держав, які мають різну форму правління, територіальний устрій, політичний режим [9 ГІО 4.1.2-2]; виявляє і пояснює ознаки правової системи, що діяла на українських землях у різних культурно-історичних епохах [9 ГІО 1.1.3-3]; розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку держави та права й пояснює їхній взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1]; визначає передумови, розрізняє результати та наслідки історичних подій, явищ, процесів розвитку держави й права [9 ГІО 1.2.3-1]; устанавлює взаємозв'язки між діями осіб (юридичними фактами) і виникненням, зміною, припиненням правовідносин, наводить приклади, характеризує правовідносини, у яких		
--	--	--

беруть участь неповнолітні [9 ГІО 1.2.1-2]; визначає критерії змін у житті суспільства, зумовлених виникненням держави та права (з допомогою вчителя) [9 ГІО 1.2.3-2]; наводить приклади змін і неперервності в історії суспільства на прикладі розвитку держави та права, пояснює цю взаємодію [9 ГІО 1.2.3-3]; визначає віддаленість, тривалість одних основних подій, явищ, процесів розвитку держави й права відносно інших, розвитку національної правової системи України [9 ГІО 1.1.2-2]; наводить приклади різних тлумачень виникнення держави суб'єктами історичного процесу [9 ГІО 3.3.2-2]; спираючись на логіку причиново-наслідкових зв'язків, прогнозує подальший перебіг процесу розвитку держави та права в період інформаційного суспільства й оцінює можливі зміни [9 ГІО 1.3.2-2]; передбачає зміни в державному управлінні, правовому регулюванні життя суспільства, правозахисній та правоохоронній		
---	--	--

діяльності в період інформаційного суспільства, прогнозує пов'язані з ними ризики й переваги [9 ГІО 1.3.2-3]; пов'язує історичні факти про розвиток держави та права з географічним простором [9 ГІО 2.1.2-1]; визначає належність найвизначніших пам'яток правової культури до історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2 2]; формулює запитання щодо правових наслідків (зокрема, юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства) діяльності людини в природі [9 ГІО 2.2.2-1]; розрізняє первинні та вторинні історичні джерела інформації про державу та право [9 ГІО 3.1.1-1]; визначає сутність, важливість правового акта, його юридичну силу [9 ГІО 3.2.1-1]; виявляє смислові зв'язки між різними фрагментами правової інформації (зокрема, елементами норми права) та її джерелами різних видів [9 ГІО 3.2.1-3]; обґрунтовує необхідність, попри життєві обставини, добросовісно та в правовий спосіб		
---	--	--

	утверджувати свої права [9 ГЮ 6.1.3-2]		
Тема 2. Забезпечення прав людини — основна мета діяльності держави. Право у вашому житті			
9	Характеризує роль Конституції України, засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, а також самоврядних територіальних спільнот, механізми їхнього формування та діяльності [9 ГЮ 6.1.1-1]; пояснює та ілюструє принцип верховенства права й розподіл гілок влади, ознаки правової держави та громадянського суспільства [9 ГЮ 6.1.1-2]; характеризує роль держави та демократії щодо забезпечення прав людини й створення умов для розвитку особистості [9 ГЮ 5.1.4-1]; характеризує взаємозв'язок та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГЮ 6.1.3-1]; обмірковує, що може робити для утвердження культури демократії [9 ГЮ 5.1.4-2]; пояснює, як належність до різних спільнот (громадяни України, неповнолітні, учнівство), зумовлені	Права людини. Покоління прав людини. Механізми захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні. Конституційні права, свободи й обов'язки людини і громадянина в Україні Органи державної влади в Україні. Правовий режим надзвичайного стану. Правовий режим воєнного стану. Громадянство України: поняття, підстави набуття і припинення в Україні. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства Неповнолітні, як учасники цивільних правовідносин. Цивільна правоздатність. Цивільна дієздатність Сім'я. Шлюб. Взаємні права й обов'язки батьків і дітей Спадкування і спадщина. Захист прав споживачів в Україні. Оплата праці. Особливості розірвання трудового договору з неповнолітніми. Охорона праці неповнолітніх. Адміністративні правопорушення. Злочин. Адміністративна	Аналіз Конституції України та міжнародно правових актів, що стосуються прав людини (за можливості англійською мовою). Складання заяви (позову) до національного суду чи європейського суду з прав людини, звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, організацій, медіа, посадових осіб відповідно до їхніх функціональних обов'язків щодо реалізації своїх прав і законних інтересів. Порівняння змісту Конституції України (розділ 2) і Загальної декларації прав людини Робота в групах з аналізу юридичних ситуацій Практичне заняття

18	цим правові статуси, зовнішні чинники впливають на формування поглядів і переконань [9 ГІО 5.1.1-2]; визначає важливість для себе громадянства України, пояснює свої права й обов'язки як громадянина [9 ГІО 5.1.4-3]; розрізняє права людини й обов'язки громадянина, пояснює взаємозв'язок між правами / потребами та правом і законом [9 ГІО 5.2.2-3]; визначає причини, правові наслідки міграційних процесів, правовий статус іноземців та осіб без громадянства [9 ГІО 2.2.3-1]; бере участь у громадських ініціативах щодо формування інклюзивного простору (спроможний написати звернення із цього приводу до органу влади або місцевого самоврядування) [9 ГІО 2.3.2-2]; визначає та пояснює, що для нього означає належність до українського народу як соціокультурної спільноти, українське громадянство [9 ГІО 5.1.1-1]; наводить приклади дії пропаганди в суспільстві під час виборчого процесу [9 ГІО 3.3.3-2]; пропонує (з допомогою вчителя) способи	відповідальність неповнолітніх Урок узагальнення та тематичного контролю	«Конституційні права та обов'язки громадян України» Створення презентацій «Права дитини», «Захист України – конституційний обов'язок кожного», «Покоління прав людини» тощо. Порівняння вимог до кандидатів у народні депутати, депутати органів місцевого самоврядування та в Президента України тощо. Практичні заняття: «Захист прав споживача», «Адміністративна та кримінальна відповідальність неповнолітніх», «Праця неповнолітніх».

розв'язання наявних суспільних правових проблем на основі норм Конституції України, аналізує суспільний і власний досвід [9 ГІО 4.1.3-2]; бере участь у проєктах, спрямованих на утвердження цінності незалежності та територіальної цілісності України [9 ГІО 6.2.1-8]; пояснює важливість правових заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури й бере участь у таких заходах [9 ГІО 2.3.1-1]; чітко формулює та висловлює судження щодо суспільних і правових ідей з урахуванням власного досвіду, різних видів правової інформації [6 ГІО 4.2.3-1]; оцінює та контролює вплив емоцій на свою поведінку в правовідносинах [9 ГІО 5.1.2-2]; застосовує окремі механізми безпосередньої (прямої) демократії, зокрема електронної [9 ГІО 6.1.2-2]; наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні та суспільні процеси [9 ГІО 6.1.2-1]; використовує принципи врядування, долучається до розроблення правил, які діють у закладі освіти та		
---	--	--

громаді, виявляє випадки їхнього порушення [9 ГІО 6.1.2-3]; спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах або організовує їх [9 ГІО 6.2.1-7]; утілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах [9 ГІО 4.3.2-4]; оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1]; діє добросовісно з урахуванням своїх емоцій та почуттів інших осіб [9 ГІО 6.2.2-2]; пропонує (з допомогою вчителя) способи розв'язання наявних правових проблем неповнолітніх в освітніх, цивільно-правових, сімейних, трудових, екологічних, адміністративних правовідносинах, аналізує суспільний і власний досвід [9 ГІО 4.1.3-2]; як споживач розпізнає тенденційну інформацію в рекламі товарів і послуг, а також інформацію, що порушує його права як учасника трудових правовідносин в оголошеннях про працевлаштування [9 ГІО 4.2.2-1]; виявляє суперечності, логічні та		
--	--	--

фактологічні помилки в аргументах [9 ГІО 4.2.2-2]; аргументує власні судження правового характеру за допомогою наявних юридичних досліджень, доступних правових джерел і з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 4.2.3-2]; описує, аналізує, оцінює різні правовідносини, у яких беруть участь неповнолітні, визначає особливості регулювання правових відносин неповнолітніх [9 ГІО 4.3.1-1]; дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]; утілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах [9 ГІО 4.3.2-4]; оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1]; діє доброчесно з урахуванням своїх емоцій та почуттів інших осіб [9 ГІО 6.2.2-2].		
--	--	--